

Portret jednog šejha: Hadži Bajram Veli

Dženan Hasić

Sažetak

Šejh Hadži Bajram Veli, rođen i umro u Ankari u XV vijeku, bio je učitelj Akšemsuddinu koji se smatra duhovnim mentorom sultana Mehmeda Fatiha. Također, učitelj Hadži Bajrama Velija je bio Somundžu-baba, čuveni pobožnjak i šejh. Duhovna genealogija (*silsila*) šejha Akšemsuddina potiče od njegovog učitelja Hadži Bajrama Velija. Ta činjenica ima nesumnjiv značaj za izučavanje sufijske tradicije na našim prostorima. Oslanjajući se na relevantnu literaturu, rad nudi osnovne biografske podatke o spomenutom šejhu i u kratkim crtama predstavlja nastanak bajramijskog tarikata.

Ključne riječi: Hadži Bajram Veli, Somundžu-baba, Akšemsuddin, bajramije, dželvetije, tesavvuf.

Uvod

Godine 1463., našu domovinu, Bosnu i Hercegovinu, osvojio je sultan Mehmed Fatih te se našla pod vlašću jedne od, u povijesti, najvećih islamskih imperija. Nakon osvajanja, stanovništvo postepeno počinje primati islam i dolaziti u dodir sa sufizmom koji su u Bosni i Hercegovini širili šejhovi koji su došli sa sultan Fatihom koji je i sam bio učenik šejha

Akšemsuddina. Duhovna genealogija, silsila, šejha Akšemsuddina potiče od njegovog učitelja i muršida šejha Hadži Bajrama Velija. Navedeni podatak ima zasigurno značaj i za našu domovinu i izučavanje islamske, a napose sufijske tradicije ovih prostora.

U radu smo se u kratkim obrisima dotakli crtica iz biografije šejha Hadži Bajrama Velija, njegovog susreta sa učiteljem Somundžu-babom i bajramijskim derviškim redom.

Biografski podaci o Hadži Bajramu Veliju

Iako postoje brojne tvrdnje i pretpostavke u vezi mjesta rođenja, prema najuvreženijem mišljenju Hadži Bajram Veli je rođen u selu Solfasol, u Ankari. Selo Solfasol danas predstavlja jedan kvart u Ankari, Hasköy.¹ Njegovo pravo ime bilo je Nu'man, ali je poznatiji pod imenom Bajram Veli. Prenosi se, naime, da je njegov otac Ahmed u snu vidio nekog starca, šejha koji mu se obratio riječima: "Ahmede, dječaka koji ti se rodi nazovi Nu'man. Školuj ga. Neka Allahovi blagoslovi i podrška prate i tebe i tvog sina!" Tada je taj starac nestao s gomilom knjiga u rukama. Tako je njegov otac Koyunluca Ahmed, prema preporukama šejha kojeg je vidio u snu, sinu dao ime Nu'man.²

Mehmet Tahir Bursalı bilježi kazivanje prema kojem je nadimak Bajram, pod kojim će ostati poznat tokom historije, dobio od Somundžu-babe, šejha Hamida Velija³, s kojim se susreo na Kurban-bajram i kojeg je uzeo za mentora i učitelja na duhovnom putu – muršida.⁴ Kako se spominje u hagiografiji Ibrahima Hasa, tom prilikom je Nu'man, kako se tada zvao Hadži Bajram Veli, upitao Somundžu-babu da li može biti njegov murid – učenik na duhovnom putu – rekavši da je sve napustio i došao njemu. Somundžu-baba mu je na to rekao: "U tom slučaju trebaš

¹ Refik Turan, Fatma Ahsen Turan, Abdülkerim Erdoğan: *Horasan'ı Anadolu'ya, Anadolu'yu Balkanlara Bağlayan Mana Önderi – Hacı Bayram Veli*, Ankara Büyük ehir Belediyesi, Ankara, treće izdanje, 2016, str. 131; Resul Kesenceli: *Veliler ve Hükümdarlar*, Nasihat Yayınları, Ankara, 2013, str. 146.

² Refik Turan, Fatma Ahsen Turan, Abdülkerim Erdoğan: *op. cit.*, str. 131.

³ Vidi: Dženan Hasić: "Crtice iz života šejha Hamida Velija", *Znakovi vremena – Časopis za filozofiju, religiju, znanost i društvenu praksu*, Naučnoistraživački institut "Ibn Sina", Sarajevo, XVII/2014, br. 65/66, str. 57–75.

⁴ Mehmet Tahir Bursalı: *Osmanlı Müellifleri*, prvi tom, priredili: A. Fikri Yavuz i Ismail Özen, Meral Yayınevi, İstanbul, 1972, I/103.

napustiti i vlastito ime!” S obzirom da mu je došao u danima Hadžijskog bajrama, rekao mu je: “Od danas ćeš se zvati Bajram!”⁵

Iako ne postoji jedinstveno mišljenje glede tačnog datuma njegova rođenja, posredstvom kasnijih istraživanja došlo se do podatka da je najvjerojatnije rođen 1352/53. (753. H. g.), a da je preselio 1430. godine. Osmanski historičar iz XVI vijeka Taşköprizâde Ahmed, pisac leksikona osmanskih učenjaka, poredanih prema godinama smrti, pod naslovom *Eş-Şe â 'i u'n-nu 'mâniyye fî 'ulemâ' id-Devleti'l-'Osmâniyye*, bilježi da je Hadži Bajram Veli bio poznati šejh u vrijeme sultana Bajezida Jildirima (Munja), što odgovara četrnaestom vijeku. Na ahiret je preselio u Ankari gdje mu je napravljeno turbe koje posjećuje veliki broj ljudi.⁶ Prema tome, preselio je za vrijeme Murata II, a što ukazuje na to da je Taşköprizâde Ahmed načinio grešku pripisavši cijeli njegov životni vijek vladavini sultana Bajezida I.⁷

Isfahanli Sejjid Abdulkadir b. Jusuf u svojoj vakufnami, koja je datirana 832. hidžretske godine (1428), navodi ime Hadži Bajrama Velija na sljedeći način: “Kutbu 'l-evlija' (stožer – duhovni pol bogougodnika)⁸ eš-šejh el-hadždž Bajram b. Ahmed b. Mahmud el-Ankaravi.” Iz toga se nadaje zaključak da mu je dedo Mahmud bio iz Ankare.⁹ Također, u vakufnami koja je datirana ramazana 831. godine (juni 1428), otprilike dvije godine prije njegova preseljenja na ahiret, a koja je pisana u vezi uspostave jednog vakufa, Hadži Bajram Veli se navodi kao jedan od jedanaest svjedoka. Potpisan je kao “Kudvetu 's-salikin, kutbu 'l-evlijai ve 'l-arifin el-hadi ila tariki' l-Hakki ve 'l-jekin vakifi esrari 'l-vasilin”, u prevodu: “Predvodnik duhovnih putnika, stožer bogougodnika i onih koji su spoznali, uputitelj na put Isitinitog i na čvrsto uvjerenje, posjednik tajni onih koji su doživjeli vuslat.”¹⁰ Način na koji je potpisan u

⁵ Mustafa Tatcı: *Hacı Bayram-ı Veli İle İlgili Yeni Bir Kaynak: İbrahim Has'ın Tezkiresi*, Cumhuriyetin 80. Yılında Her Yönüyle Ankara, Ankara, 2004, str. 178.

⁶ Taşköprülüzâde Ahmed: *Osmanlı Bilginleri*, prevod na turski: Muharrem Tan, Iz Yayıncılık, Istanbul, 2007, str. 68.

⁷ Abdülkadir Özcan “Eş-şekâiku'n-nu'mâniyye”, *İslâm Ansiklopedisi* (2010), sv. XXXVIII. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, str. 486.

⁸ Vidi: Rusmir Šadić, “Fenomenologija sufizma”, *Sophos*, br. 14, str. 141.

⁹ Refik Turan, Fatma Ahsen Turan, Abdülkerim Erdoğan: *op. cit.*, str. 135; Nihat Azamat: “Hacı Bayramı Veli”, *DIA*, sv. XIV, Istanbul, 1996, str. 443.

¹⁰ Dospijeće do Boga. Vidi: Fejzulah Hadžibajrić: *Mali rječnik sufijsko-tarikatskih izraza*, drugo izdanje, Sarajevo, 2006, str. 102.

vakufnami i pridodane mu epitete i duhovne titule ukazuju na činjenicu da je još za vlastita života uživao ugled kao veliki bogougodnik i bio priznat i poznat duhovnjak.¹¹

Budući da se ne spominje zanimanje njegovog oca i uzevši u obzir činjenicu da se većina običnog svijeta bavila zemljoradnjom i stočarstvom, može se pretpostaviti da se i njegov otac Ahmed bavio obradom zemlje i uzgojem stoke. Pored Hadži Bajrama, koji je bio najstariji, imao je još dvojicu sinova: Sejfijuddina i Abdal Murada. Sejfijudin se bavio poljodjelstvom, dok je Abdal Murad bio muslimanski učenjak.¹²

Djetinjstvo Hadži Bajrama Velija je prilično nepoznato, ali se zna da je u tom periodu stekao prilično dobru teološku naobrazbu, samo što se u literaturi ne pronalazi podatak u kojoj je od tadašnjih medresa učio. Na put znanja stupio je u rodnom mjestu, tako što je najvjerojatnije počeo učiti kod šejha Izzuddina, posredstvom kojeg je savladao arapski jezik, a koji je, prema zapisu na mesdžidu i turbetu, preselio na ahiret 752. hidžretske godine (1352).¹³ Drugi učenjak od kojeg je učio je Hallaç Mahmud, čije se turbe nalazi pored džamije nazvane po njegovu imenu u kvartu Ulus u Ankari. Naime, Hadži Bajram Veli bi skidao obuču kada bi prolazio pored njegova turbeta. Kada su ga upitali zbog čega to čini, odgovorio je da u turbetu leži njegov učitelj i da mu na taj način odaje poštovanje.¹⁴

U literaturi koja govori o Hadži Bajramu Veliju zapažamo da se spominje kao osoba kojoj su bile darovane božanske tajne, spoznaja, kerameti¹⁵ i visoki duhovni stepeni. Također se akcentiraju njegova bogobojaznost, izbjegavanje sumnjivog i zabranjenog i netolerisanje laži. Navodi se i da su njegova predavanja ostavljala dubok trag na slušaoce.¹⁶

U jednoj vakufnami, pisanoj pred kraj života Hadži Bajrama Velija u Ankari, tačnije 14. aprila 1427. godine, navodi se kao svjedok u vezi s

¹¹ Nihat Azamat: *op. cit.*, str. 443.

¹² Refik Turan, Fatma Ahsen Turan, Abdülkerim Erdoğan: *op. cit.*, str. 135–136.

¹³ Abdülkerim Erdoğan: “Hacı Bayram-ı Veli (k. s.) (Hayatı ve Soyusu)”, *Hacı Bayram-ı Veli*, urednik: İbrahim Ethem Arıoğlu, Kültür Eserleri Dizisi, T. C. Kültür Ve Turizm Bakanlığı, İstanbul, 2018, str. 45.

¹⁴ Refik Turan, Fatma Ahsen Turan, Abdülkerim Erdoğan: *op. cit.*, str. 139–140.

¹⁵ Kerameti su počasti koje dobiju neki Božiji prijatelji (evlije), kao dokaz ljudima u otkrovenju nekog segmenta tajnog svijeta, kao što su, naprimjer, poznavanje tajnih misli i tajnovitih stvari (havātir, mugajjebāt). Vidi: Fejzulah Hadžibajrić, *op. cit.*, str. 50.

¹⁶ Refik Turan, Fatma Ahsen Turan, Abdülkerim Erdoğan: *op. cit.*, str. 144.

osnivanjem nekih vakufa. No, ono što privlači pažnju jesu epiteti koji se spominju uz njegovo ime: “Onaj koji treba biti primjerom onome koji stupa na duhovni put, stožer (kutb) evlija i arifa. Onaj koji vodi pravim putem i koji je upućen u tajne onih koji su dostigli do cilja, onaj za kim žude svjetovi i koji upućuje sva stvorenja – Hadži Bajram Veli, sin Ahmeda, sina Mahmuda. Allah im oprostio!”¹⁷

U literaturi se također navodi da je Hadži Bajram Veli bio muderris – vjeroučitelj. Neki su istraživači utvrdili da je radio u Ankari, u Kara medresi, vakufu Melike Hatun, a zatim u Bursi u medresi Čelebi Sultan Mehmeda. To dokazuje da je bio priznat učenjak i da je vladao znanjima iz logičkih i vjerskih disciplina zato što su te discipline bile uvjet za muderrise tog perioda.¹⁸

No, napustio je tu funkciju i okrenuo se narodu s ciljem da ga prosvječuje i podučava, budući da je u to vrijeme došlo do širenja mnogih nevaljalština među narodom. Bilo je to teško vrijeme uopšte za islamski svijet, vrijeme neposredno poslije okončanja križarskih pohoda i mongolske invazije. Pored toga, Anadolija tog perioda je bila izmrcvarena prethodnim bitkama Seldžuka i Bizantinaca i problemima koje su činili Jermeni i Grci.¹⁹ Hadži Bajram Veli je smatrao da je potrebni običnim ljudima u javnom životu, nego učenicima u medresi.²⁰

Susret sa Somundžu-babom

Razlog povlačenja s mjesta predavača u medresi istraživači povezuju s njegovim upoznavanjem sa šejhom Hamidom Velijem, poznatijim kao Somundžu-baba, koji je bio pripadnik halvetijskog tarikata.²¹ Istraživači spominju Kajseri i Bursu kao potencijalna mjesta njihova susreta. U literaturi se kao jedan od načina njihova upoznavanja navodi da je Hadži Bajram Veli napustio medresu i otišao Somundžu-babi u Kajseri. Bilo je to, kako smo već spomenuli, za vrijeme Kurban-bajrama.²² Navodi

¹⁷ *Ibid.*

¹⁸ *Ibid.*, str. 147.

¹⁹ Vidi: Sedad Dizdarević, *Tesavvuf i društveni kontekst*, CNS, Sarajevo, 2019, str. 50 i dalje.

²⁰ Refik Turan, Fatma Ahsen Turan, Abdülkerim Erdoğan: *op. cit.*, str. 149.

²¹ Halvetijski tarikat osnovao je ‘Umar al-Halwati (u. 1397). Čitav tarikat zasniva se uglavnom na isposništvu i duhovnoj osami (halwa). (Vidjeti više u: Rešid Hafizović, *Temeljni tokovi sufizma*, Bemust, Sarajevo, 1999, str. 431)

²² Refik Turan, Fatma Ahsen Turan, Abdülkerim Erdoğan: *op. cit.*, str. 152.

se također i da su se sreli u Ulu-džamiji u Bursi. Sultan Bajezid je 1396. godine izvojevao pobjedu nad neprijateljem u Nikopolju. Iz zahvalnosti Bogu na darovanoj pobjedi odlučio je izgraditi džamiju u Bursi. Tako je nastala Ulu-džamija čija je izgradnja počela u godini spomenute pobjede, a završena 1399. godine.

Dok je trajala izgradnja, Somundžu-baba je obilazio radnike i dijelio im svoj ukusni hljeb. Iste godine kada je dovršena izgradnja spomenute džamije, navršavalo se stotinu godina od zasnivanja osmanske dinastije. To su bila dva povoda za održavanje ceremonijalne svečanosti u Bursi, jer je i rodočelnik osmanske dinastije, Gazi Osman, pokopan u Bursi. Čast predvođenja džuma-namaza prema sultanovoj naredbi pripala je njegovom zetu Sejjidu Emiru Buhariju, koji je u to vrijeme slovio kao jedan od najvećih učenjaka u Osmanskoj imperiji, pa i šire. No, Sejjid Emir Buhari je to odbio riječima: "Kako je moguće da ja predvodim klanjanje džuma-namaza, a u ovom je gradu prisutna osoba koja je kutbuz-zeman!?" Na sultanov upit o kome se radi, on mu je spomenuo Somundžu-babu.

Nakon toga, sultan je dozvolio da Somundžu-baba predvodi džuma-namaz. Kada je čuo šta se dogodilo, da je izbor predvođenja džuma-namaza pao na njega, Somundžu-baba je uz negodovanje pristao. Po obavljenom namazu Somundžu-baba je okupljenom skupu održao prigodno predavanje. Za temu je odabrao tumačenje prve sure u Kur'anu, Fatihe. Njegovo predavanje je bilo veoma interesantno za prisutne među kojima su bili i istaknuti učenjaci poput šejhu-l-islama Mulla Fenarija. Svojim predavanjem prisutnima je pokazao da je ovladao tefsirskim, pravnim i jezičkim znanostima, ali je otkrio i da mu je data spoznaja koju sufije i Bogu predani stiču praktikovanjem pobožnih djela i bliskošću s Uzvišenim Bogom.²³

Tako se pročulo za Somundžu-babu, pa je i Hadži Bajram Veli krenuo u Bursu, kako bi se upoznao s njim, a što se i dogodilo jednog bajramskog dana.

Somundžu-baba se u Bursi više nije osjećao prijatno, pa je skupa s Hadži Bajramom Velijem krenuo na put. Tri godine su hodali po raznim mjestima. Posjetili su Šam, a potom Meku i Medinu. Godine 1403. vratili su se i nastanili u Aksaraj.²⁴

²³ Dženan Hasić: "Crtime iz života šejha Hamida Velija", str. 61–62.

²⁴ Hamdi Kıziler: "Osmanlılarda İlk Yerel Manevî Oluşum: Hacı Bayram Velî ve Bayramiyye

Uz njegovu pomoć, usavršio je svoj duhovni odgoj i postao veliki duhovnjak. Nije se odvajao od učitelja sve do kraja njegovog ovozemnog života, 15. ša'bana 815. H. g. (20. 09. 1412). Pobrinuo se za njegov ukop i predvodio dženaza-namaz. Potom se vratio u Ankaru.²⁵

Hadži Bajram Veli kao duhovni učitelj

Hadži Bajram Veli je u Ankari počeo da se bavi duhovnim odgojem u tekiji koja je bila podignuta u današnjem kvartu Ulus. Kako su dani prolazili, broj njegovih se počeo povećavati, a njegovo ime se pročulo posvuda. Njegova učenja počela su zaživjela u Anadoliji. To je zapravo i začetak bajramijskog reda. Tesavvufska naučavanja koja je primio od šejha Hamida Velija počeo je sistematizirati i prenositi na druge.

No, sve je to uzrokovalo da neki počnu osjećati ljubomoru spram njega i zavist. Čak su otišli toliko daleko da su ga optužili da želi osnovati vlastiti sultanat, pa su ga prijavili sultanu Muratu II. Sultan je naredio da mu ga dovedu u Jedrene, što su oni i učinili.²⁶

Dok se govori o ovoj temi valja imati na umu da je to bilo haotično vrijeme nakon ustanka šejha Bedreddina, koji je napravio veliki nered u Anadoliji svojom pobunom. Stoga, sultan Murat II nije bio blagonaklona pogleda na tesavvuf. Pozivanje šejha Hadži Bajrama Velija, u vremenu između 1426. i 1429. godine, u Jedrene od strane sultana Murata II ukazuje na sumnje koje je kod vladajućih krugova pobudilo učenje i socijalno reagovanje ovog reda.²⁷ Činjenica da je Hadži Bajram Veli na svom povratku iz Jedrena ispraćen sa znacima blagonaklonosti Murata II ukazuje na to da te tvrdnje nisu bile dokazane. Također, dok je boravio u Jedrenama, držao je predavanja u Eski džamiji.²⁸

Ekolünün Anadolu'ya Etkisi", *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma Ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 32, str. 70.

²⁵ Refik Turan, Fatma Ahsen Turan, Abdülkerim Erdoğan: *op. cit.*, str. 156–157; Vidi i: Nedim Filipović: *Princ Musa i šejh Bedreddin*, Svjetlost, Sarajevo, 1971, str. 612.

²⁶ Refik Turan, Fatma Ahsen Turan, Abdülkerim Erdoğan: *op. cit.*, str. str. 159–160.

²⁷ Nedim Filipović: *op. cit.*, str. 616.

²⁸ Abdullah Taha Orhan: "Cehd Eyleyiniz ki Evvelki Tekbirde Göresiz: Yeni Bir Menkibe İşığında Hacı Bayram-i Veli - II. Murad İlişkiler", *VI. Uluslararası Hacı Bayram-i Veli Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, ed. Göktaş V. i Alkan H, Ankara Kalem Neşriyat, 2022, str. 258.

Dok je boravio kod sultana Murata II, Hadži Bajram Veli, s kojim je tada bio i njegov učenik Akšemsuddin, saopštio je radosnu vijest da će Konstantinopolj biti osvojen, a da će osvajač biti njegov sin Mehmed, kasnije poznatiji kao Mehmed Fatih. Također je savjetovao sultanu da sina prepusti njegovom učeniku Akšemsuddinu, da ga on odgaja.²⁹

Iako neki navode da je susret sultana i šejha doveo do sultanova povlačenja asketskom načinu života, to nije tačno. Naime, sultan se sa šejhom sastao 1420-ih godina, a u korist sina je abdicirao 1444. godine u Mihaliću (okolica Burse). Nakon toga se povukao i posvetio asketskom načinu života. No, može se reći da je taj susret ostavio pozitivan uticaj na njega.³⁰

Prilikom povratka iz Jedrena u Ankaru, Hadži Bajram Veli je prvo svratio u Galipolje, gdje se susreo s braćon Ahmedom i Muhammedom Bidžanom. S njima je proveo neko vrijeme. Tako je omogućio da se bajramijski red ukorijeni u tom mjestu.

Po povratku u Anadoliju, bio je predan duhovnom odgoju učenika. Naglašavao je potrebu da se bavi nekim zanatom i da se halal putem zarađuje za život. Također je akcentirao nužnost uspostavljanja harmonije između dunjaluka i ahireta.³¹

Posljednje dane ovozemnog života proveo je u Ankari. Bio je oženjen i imao tri kćeri i tri sina. Hajrunisa, jedna od njegovih kćerki, bila je udata za Ešrefoglu Rumija, kojeg je nedugo nakon vjenčanja, a prije nego se rodila Rumijeva kćerka Zulejha, šejh Bajram Veli poslao u Iznik, čime ga je zadužio za širenje tarikata.³²

Hadži Bajram Veli je svoj ovozemni život okončao u Ankari 1429. godine. Prije nego što je umro, oporučio je da mu posmrtni namaz klanja Akšemsuddin. Pokopan je u turbetu pored džamije koju je dao utemeljiti.³³

²⁹ Refik Turan, Fatma Ahsen Turan, Abdülkerim Erdoğan: *op. cit.*, str. 162.

³⁰ Halil Inaladžik, *Osmanski sultani. Period uspostave Osmanskog Carstva, s turskog preveo Dženan Hasić, El-Kelimeh, Novi Pazar, 2022, str. 152; Abdullah Taha Orhan: op. cit., str. 261.*

³¹ Refik Turan, Fatma Ahsen Turan, Abdülkerim Erdoğan: *op. cit.*, str. 166–169.

³² *Ibid.*; Merjem Kasumović: “Šejh Ešrefoglu Rumi – turski pjesnik i mutesavvif petnaestog stoljeća”, *Živa baština*, vol. VIII, br. 29, oktobar – decembar 2022, str. 72.

³³ Refik Turan, Fatma Ahsen Turan, Abdülkerim Erdoğan: *op. cit.*, str. 170.

Bajramijski derviški red

Šejh Bajram Veli postat će osnivačem novoga tarikata koji je po njemu i dobio ime, bajramijski tarikat. Posmatrano iz ugla nasljeđivanja i zikra, smatra se da je bajramijski tarikat nastao miješanjem i prožimanjem nakšibendijskog i halvetijskog tarikata. Posredstvom njihova prakticiranja bezglasnoga zikra (*al-zikr al-hāfi*), istraživači na polju tesavvufa nalaze vezu ovog reda sa nakšibendijskim, a u pogledu duhovne genealogije (*silsila*) i insistiranja na prakticiranju melameta dovode ga u vezu sa halvetijskim tarikatom.³⁴ Nakon smrti šejha Bajrama Velija red se nastavio u dvama različitim formama posredstvom dvojice njegovih učenika: Akšemsuddina³⁵ i Bursali Omer-dede. Akšemsuddin je usvojio prakticiranje glasnog zikra (*al-zikr al-džahrī*), a Omer-dede bezglasnog (*al-zikr al-hāfi*).³⁶ Sljedbenici i pristalice Akšemsuddina su zbog posebne organizacije prozvani kao poseban red imenom bajramije-šemsije. Omer-dedeovi učenici napustili su život u tekijama, posebnu odoru, virдове i zikr. Akcenat su stavili na melamet, te su prozvani kao bajramije-melamije ili bajramije-šetarije. Docnije će nastati i treći ogranač koji će dobiti ime dželvetijski red po svome osnivaču Muhammedu Dželveti Pir Uftadeu. Kasnije će ovaj red po Mahmudu Hudaiju biti prozvan i kao red hudaija.³⁷

Zaključak

Šejh Hadži Bajram Veli je bio učenik Somundžu-babe koji nije rodoslovnik nekog od tarikata, koji je bio i do kraja života ostao pripadnik

³⁴ Džemal Čehajić: *Derviški redovi u jugoslavenskim zemljama sa posebnim osvrtom na Bosnu i Hercegovinu*, Orijentalni institut u Sarajevu, 1986, str. 187.

³⁵ Akšemsuddin, (Akşeyh – Bijeli šejh) posjednik znanja ('ilma) i spoznaje ('irfana), sufija i evlija, rođen je 1390. u Šamu. Njegovo pravo ime bilo je Mehmed ili Mehmed Šemsuddin. Porijeklo njegovog oca se veže za velikog sufiju Šihabuddina Suhraverdija, koji je živio za vrijeme vladavine Abbasija. Ime njegova oca bilo je Šerefuddin Hamza, mada je poznatiji po nadimku Kurtboğan (Davitelj vukova). Kada je imao sedam godina sa svojom porodicom je preselio u Anadoliju, u nahiju Kavak u Amasiji. Osnivač je kola šemsi unutar bajramijskog tarikata. Njegov mezar se nalazi u mjestu Göynük. (Rasul Kesenceli, *Veliler ve hükümdarlar*, str. 159)

³⁶ Džemal Čehajić: *op. cit.*, str. 187.

³⁷ Dženan Hasić, *Tesavvufske teme i perspektive*, Sarajevo, 2017, str. 85–86; Ahmet Y. Ocak: *Osmanlı Toplumunda Zındıklar ve Mülhidler: XV-XVII Yüzyıllar*, 8. baski, Istanbul, Tima Yayınları, 2020, str. 329. i dalje.

halvetijskog tarikata. Međutim, kako smo i vidjeli, njegov najizrasliji učenik, Hadži Bajram Veli postao je eponim bajramijskog tarikata koji će se nakon njegove smrti nastaviti u dvama različitim formama posredstvom dvojice njegovih učenika: Akšemsuddina i Bursali Omer-dede. Akšemsuddin je usvojio prakticiranje glasnog zikra (*al-zikr al-džahrī*), a Omer-dede bezglasnog (*al-zikr al-hāfī*). Docnije će nastati i treći ogranak koji će dobiti ime dželvetijski red po svom osnivaču Muhammedu Dželveti Pir Uftadeu. Kasnije će ovaj red po Mahmudu Hudaiju biti prozvan kao red hudaija. Derviški red hamzevija, koji je osnovao Bošnjak Hamza Bali (umro 1573), razvio se iz bajramijske tradicije.

Conclusion

Sheikh Haji Bajram Veli was a student of Somunju-baba, who is not a founder of any of the tariqas, and who was and remained a member of the Halveti tariqa until the end of his life. However, as we have seen, his most mature student, Haji Bayram Veli, became the eponym of the Bayrami tariqa, which will continue after his death in two different forms through two of his students: Akshemsuddin and Bursali Omer-dede. Akshemsuddin adopted the practice of loud dhikr (*al-zikr al-jahrī*), and Omer-dede the silent one (*al-zikr al-hāfī*). Later, a third branch will be created, which will be named the Jelveti order after its founder Muhammed Jelveti Pir Uftade. Later, this order will be named after Mahmud Hudayi, the Hudayi order. The dervish order of the Hamzevi, founded by the Bosniak Hamza Bali (died 1573), developed from the Bayram tradition.

Portrait of a Sheikh: Haji Bayram Veli

Summary

Haji Bayram Wali, a sheikh from the 15th century, who was born and died in Ankara, was known during his lifetime as a great sheikh and spiritualist. He was also the teacher of the teacher of Sultan Mehmed Fatih, the conqueror of Constantinople and Bosnia, the famous Akshemsuddin. Haji Bayram Wali's teacher, Somuncu-baba, was also a famous pious man and sheikh. The spiritual genealogy of Sheikh Akshemsuddin originates from his teacher and murshid Sheikh Haji Bayram Wali. The

above information is certainly of importance for our homeland and the study of the Islamic, especially Sufi, tradition of this region. The paper, relying on relevant literature, offers basic biographical information about the aforementioned sheikh and briefly presents the emergence of the Bayramism, whose eponym is Sheikh Hajji Bajram Veli. It also presents a sketch on the basis of which a biography of Sheikh Haji Bayram Wali could be written.

Keywords: Haji Bayram Wali, Somuncu-baba, Akshemsuddin, Bayramism, Jalwatism, Tasawwuf.

Literatura:

- Azamat, Nihat, “Hacı Bayrâmı Velî”, *DIA*, sv. XIV, Istanbul, 1996.
- Bursalı, Mehmet Tahir: *Osmanlı Müellifleri*, prvi tom, priredili: A. Fikri Yavuz i Ismail Özen, Meral Yayınevi, Istanbul, 1972.
- Čehajić, Džemal, *Derviški redovi u jugoslovenskim zemljama sa posebnim osvrtom na Bosnu i Hercegovinu*, Orijentalni institut u Sarajevu, 1986.
- Dizdarević, Sedad, *Tesavvuf i društveni kontekst*, CNS, Sarajevo, 2019.
- Erdoğan, Abdülkerim “Hacı Bayram-ı Veli (k. s.) (Hayatı ve Soyu)”, *Hacı Bayram-ı Veli*, urednik: İbrahim Ethem Arıoğlu, Kültür Eserleri Dizisi, T. C. Kültür Ve Turizm Bakanlığı, Istanbul, 2018.
- Filipović, Nedim, *Princ Musa i šejh Bedreddin*, Svjetlost, Sarajevo, 1971.
- Hadžibajrić, Fejzulah, *Mali rječnik sufijsko-tarikatskih izraza*, drugo izdanje, Sarajevo, 2006.
- Hafizović, Rešid, *Temeljni tokovi sufizma*, Bemust, Sarajevo, 1999.
- Hasić, Dženan, *Tesavvufske teme i perspektive*, Sarajevo, 2017.
- Hasić, Dženan, “Crtice iz života šejha Hamida Velija”, *Znakovi vremena – Časopis za filozofiju, religiju, znanost i društvenu praksu*, Naučnoistraživački institut “Ibn Sina”, Sarajevo, XVII/2014, br. 65–66.
- Inaldžik, Halil, *Osmanski sultani. Period uspostave Osmanskog Carstva*, s turskog preveo Dženan Hasić, El-Kelimeh, Novi Pazar, 2022.
- Kasumović, Merjem, “Šejh Ešrefoglu Rumi – turski pjesnik i mutesavvif petnaestog stoljeća”, *Živa baština*, vol. VIII, br. 29, oktobar – decembar 2022.
- Kesenceli, Rasul, *Velîler ve Hükümdarlar*, Nasihat Yayınları, Ankara, 2013.
- Kızıler, Hamdi, “Osmanlılarda İlk Yerel Manevî Oluşum: Hacı Bayram Velî ve Bayramiyye Ekolünün Anadolu’ya Etkisi”, *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma Ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 32.
- Ocak, A. Y.: *Osmanlı Toplumunda Zındıklar ve Mülhidler: XV-XVII Yüzyıllar*, 8. baskı, Istanbul, Tima Yayınları, 2020.

- Orhan, A. T., “Cehd Eyleyiniz ki Evvelki Tekbirde Göresiz: Yeni Bir Menkibe İşığında Hacı Bayram-i Veli - II. Murad İlişkiler”, *VI. Uluslararası Hacı Bayram-i Veli Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, ed. Göktaş V. i Alkan H, Ankara Kalem Neşriyat, 2022.
- Özcan, Abdülkadir, “Eş-şekâiku'n-nu'mâniyye”, *İslâm Ansiklopedisi* (2010), sv. XXXVIII. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Šadić, Rusmir, “Fenomenologija sufizma”, *Sophos*, br. 14.
- Taşköprülüzâde Ahmed, *Osmanlı Bilginleri*, prevod na turski: Muharrem Tan, İz Yayıncılık, İstanbul, 2007.
- Tatçı, Mustafa, *Hacı Bayram-ı Veli İle İlgili Yeni Bir Kaynak: İbrahim Has'ın Tezkiresi*, Cumhuriyetin 80. Yılında Her Yönüyle Ankara, Ankara, 2004.
- Turan, Refik, Fatma Ahsen Turan, Abdülkerim Erdoğan, *Horasan'ı Anadolu'ya, Anadolu'yu Balkanlara Bağlayan Mana Önderi – Hacı Bayram Veli*, Ankara Büyükşehir Belediyesi, Ankara, treće izdanje, 2016.